



วารสาร นาคบุตรปริทรรศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

NARBHUTPARITAT JOURNAL

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

ปีที่ 15 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2566 Vol. 15 No. 3 September - December 2023

Received: July 13, 2021

Revised: December 28, 2023

Accepted: December 28, 2023

การพัฒนารอบแนวคิดในการออกแบบลวดลาย
จากอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสงขลาบนกระดาษห่อขนมพื้นบ้าน

Developing a conceptual framework for designing patterns from the artistic
of Songkhla's cultural identity on local dessert wrapping paper

ปวีลยา ขวัญแดง*

เพิ่มศักดิ์ สุวรรณทัต

วิไล อัสวเดชศักดิ์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*ผู้ประสานงานหลัก (Corresponding Author) Email: kawandaengpawanya@gmail.com

Pawanya Kwandaeng*

Permsak Suwanatat

Wilai Asawadechsakdi

Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษารูปแบบศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา 2) ศึกษาข้อมูลทางองค์ประกอบศิลป์ เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนากรอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมบนกระดาษห่อขนมพื้นบ้าน โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นศึกษารูปแบบศิลปวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงการหารูปแบบองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดจากอัตลักษณ์ในการพัฒนาลวดลาย ที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ของจังหวัดสงขลา ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลจากหนังสือ อินเทอร์เน็ต เพื่อใช้ในการทำแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา และผู้เชี่ยวชาญด้านองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย พบว่า 1) จากการศึกษารูปแบบวัฒนธรรม ขนมพื้นบ้านมีความเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ดังนี้ สาขาศิลปะกรรมศิลป์ ได้แก่ การทำขนมพอง ขนมเจาะหู ขนมลา เพื่อใช้ประกอบในประเพณีตักบาตรและประเพณีแต่งงานกับนางไม้ ซึ่งการเชื่อมโยงกับสาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ พิธีกรรมของประเพณี การสงฆ์ การรำโนราห์ เชื่อมโยงกับสาขาศิลปะ ได้แก่ ชุดมโนราห์ เครื่องบายศรี เชื่อมโยงกับสาขาช่างฝีมือ ได้แก่ การทำเครื่องประดับ แหวน ลูกปัด ส่วนสาขากีฬาและนันทนาการ ไม่พบการเชื่อมโยงกันกับประเพณีโดยตรง 2) องค์ประกอบศิลป์ของลวดลายที่เหมาะสมสำหรับพัฒนากรอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ ได้แก่ รูปทรงเรขาคณิต รูปทรงธรรมชาติ และรูปทรงเขียนมือ การเลือกองค์ประกอบศิลป์โครงสร้างการซ้ำ ได้แก่ โครงสร้างการลื่นไหล โครงสร้างตารางสามเหลี่ยม โครงสร้างตารางหกเหลี่ยม รวมถึงการใช้สี ได้แก่ สีใกล้เคียง-สีคู่ตรงกันข้าม กรอบแนวความคิดที่ได้จากอัตลักษณ์นี้ สามารถทำให้ได้ผลงานในเชิงรูปธรรม ที่เชื่อมโยงระหว่างขนมพื้นบ้านกับอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของจังหวัดสงขลาได้ และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม และประเพณีให้ยืนยาวต่อไป

คำสำคัญ : ลวดลาย; อัตลักษณ์; ขนมพื้นบ้าน; จังหวัดสงขลา

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the art and cultural forms of Songkhla Province, and 2) to study information on the composition of art to use the information to develop a conceptual framework derived from artistic and cultural identity on local dessert wrapping papers. It is a qualitative research focusing on the study of art and culture patterns, and traditions, including finding the form of artistic elements of the patterns to get a conceptual framework from the identity of developing patterns that are related to the arts, culture, and traditions of Songkhla Province. Data were collected from books and the internet for use in questionnaires and interviews with experts in the arts and culture of Songkhla Province and experts in the artistic elements of patterns. The results of the research found that 1) Study of cultural patterns, local desserts are related to arts and culture, traditions as follows: Home economics includes making puffed desserts, ear pierced desserts, donkey desserts for use in the traditions of grandparents in the area and the tradition of marrying nymphs (Teang Ngan kap Nang Mai) which is connected to the field of humanities, including traditional rituals, water bathing, and Manora dancing. It is connected with the art branch, including Manora costumes, and Bai Sri instruments, and with the craftsmanship branch, including making jewelry, rings, and beads. As for the sports and recreation branch, there is no direct connection with tradition. 2) Composition of art that is suitable for developing a conceptual framework derived from identity includes geometric shapes, natural shapes, and hand



drawn-shapes. Selecting artistic elements for repeating structures, including the sliding structure, triangular grid structure, hexagonal grid structure, as well as the use of colors, including close and opposite colors. The conceptual framework derived from this identity can create concrete works that connect local desserts with the artistic and cultural identity of Songkhla Province. It is the preservation of culture. and tradition for continued longevity.

Keyword: Pattern; Identity; local desserts; Songkhla Province

บทนำ

ในอดีตขนมพื้นบ้านได้มีบทบาทในการนำไปใช้บริโภคในงานประเพณีต่างๆ ตามหลักความเชื่อที่ยึดถือของชนบทรณนิยมประเพณีแบบไทยนั้นมักเป็นสิ่งที่คู่กันเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Joysrikat, 2016, p. 2) ได้กล่าวว่า ขนมเป็นสื่อกลางในการเชื่อมระหว่าง คน ศาสนา เป็นตัวแทนการให้ในวันสำคัญต่าง ๆ รวมถึงการให้คุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ของไทยได้อีกด้วย ขนมพื้นบ้านยังมีส่วนสำคัญที่เชื่อมโยงกับประเพณีท้องถิ่นของชาวจังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่คือการนำขนมพื้นบ้านมาถวาย เป็นเครื่องสักการบูชาในพิธีกรรมสำคัญตามความเชื่อที่สะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสงขลา ด้วยลักษณะภูมิประเทศ จังหวัดสงขลาที่เป็นเมืองท่าที่สำคัญเมืองหนึ่ง อยู่ทางฝั่งตะวันออกภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งติดกับทางฝั่งทะเลอ่าวไทย มาตั้งแต่สมัยโบราณ มีชุมชนเมืองเก่าแก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ชนบทรณนิยมประเพณี และการละเล่นพื้นเมือง จังหวัดสงขลาเป็นเมืองที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ รวมถึงศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เนื่องจากจังหวัดสงขลาเป็นเมืองท่า การรับวัฒนธรรมจากต่างแดน ผู้ซึ่งเข้ามาทำการค้าขาย ของผู้คนทางฝั่งตะวันตกและทางฝั่งตะวันออก ทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของชนชาติ ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์มากมาย Local Southern Information (2020)

เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นศึกษา เรื่องราวจากศิลปวัฒนธรรม ประเพณี จังหวัดสงขลา โดยเริ่มศึกษาและสำรวจข้อมูลของขนมพื้นบ้านไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม และประเพณี และนำชุดข้อมูลที่ได้ไปพัฒนากรอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม บนกระดานห่อขนมพื้นบ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Khruaefa, 2019, p. 125) ในการหารูปแบบวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) เป็นวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบวัตถุ ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัด ผลงานทางศิลปะ ภาพเขียน รูปปั้น รวมไปถึงทุนทางกายภาพ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และรูปแบบวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) เป็นวัฒนธรรมในรูปแบบทรัพย์สินทางปัญญา หรือวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Nonmaterial Culture) เช่น การปฏิบัติตามความเชื่อและค่านิยมของผู้คนในชุมชน ได้แก่ ชนบทรณนิยมประเพณี ศิลปะการแสดง งานวรรณกรรม ดนตรี เป็นต้น และวิเคราะห์ตามรูปแบบศึกษาและส่งเสริมวัฒนธรรมสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งออกเป็น 5 สาขา ดังนี้ 1) สาขาหัตถกรรมศิลป์ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาหาร การแต่งกาย 2) สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ชนบทรณนิยมประเพณี คุณธรรม จริยธรรม 3) สาขาศิลปะ ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ 4) สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การทำเครื่องเงิน 5) สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ การละเล่นต่างๆ จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่า การศึกษารูปแบบศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของจังหวัดสงขลาที่เชื่อมโยงกับขนมพื้นบ้าน ทำให้ได้ทราบถึงรูปแบบวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา รวมถึงข้อมูลทางองค์ประกอบศิลป์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสมมาพัฒนากรอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมบนกระดานห่อขนมพื้นบ้านให้มีลวดลายสวยงาม สื่อถึงรูปแบบศิลปวัฒนธรรม และประเพณีของจังหวัดสงขลาที่เชื่อมโยงกับขนมพื้นบ้าน ให้เป็นที่สนใจของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการเลือกใช้การเป็นของฝาก หรือเลือกใช้สำหรับประกอบพิธีประเพณีเหล่านั้นได้ และยังสามารถนำกรอบแนวคิดที่ได้



จากอัตลักษณ์ไปใช้กับสินค้า และการบริการเชิงวัฒนธรรมอีกมากมาย เนื่องจากจังหวัดสงขลามีแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เป็นที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีลวดลายสื่อถึงอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม จึงมีส่วนสำคัญ ที่สามารถทำให้เกิดความน่าสนใจ ยังช่วยเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์แก่ชุมชนได้ และยังเป็นการอนุรักษ์สืบสาน อัตลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดสงขลาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาารูปแบบศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา
2. ศึกษาข้อมูลทางองค์ประกอบศิลป์ เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนากรอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ทาง

ศิลปวัฒนธรรม บนกระดาดห่อขนมพื้นบ้าน

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการศึกษารูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏในจังหวัดสงขลา รวมถึงการหารูปแบบองค์ประกอบ แนวคิดองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย ที่ประยุกต์จากการใช้รูปแบบวัฒนธรรม ของจังหวัดสงขลา ด้วยวิธีการใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ การสืบหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทั้งหมด โดยมี รายละเอียดดังนี้

กลุ่มประชากร/กลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัด สงขลา ที่มีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม ข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดสงขลา จำนวน 3 ท่าน 2) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย ที่มีความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย จำนวน 3 ท่าน

การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้จัดทำโครงสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน วัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา ในข้อคำถามที่เกี่ยวกับการเลือกประเด็นสำคัญของวัฒนธรรม รวมถึงองค์ประกอบศิลป์ ของลวดลาย ได้แก่ การเลือกรูปทรง (Form) โครงสร้างซ้ำ (Repetition Structure) และสี (Color) โดยข้อมูลทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยสามารถตั้งคำถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ ซึ่งพิจารณาความเที่ยงตรงของคำถามที่ปรากฏในเนื้อหาโดยการจัดทำแบบ ประเมินตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม หรือค่าสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์ จากนั้นผู้วิจัย จะนำแบบสอบถามไปประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัฒนธรรม และผู้เชี่ยวชาญทางด้านองค์ประกอบ ศิลป์ของลวดลาย

กระบวนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 กลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดโครงสร้างในการทำแบบสอบถาม เพื่อใช้ประกอบกับการสัมภาษณ์ โดยประเด็นสำคัญของคำถาม ว่าอะไร คือประเด็นสำคัญของรูปแบบวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา ที่มีความเกี่ยวข้องกับขนมพื้นบ้าน รวมถึง องค์ประกอบศิลป์ของลวดลายบนกระดาดห่อขนมพื้นบ้าน ที่เชื่อมโยงกับรูปแบบวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการศึกษาวัฒนธรรม จากงานวิจัย หนังสือ อินเทอร์เน็ต และการ รวบรวมจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 กลุ่ม มาวิเคราะห์ เชื่อมโยงกับสาขาต่างๆ ตามรูปแบบแนวคิดรูปแบบ วัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) และวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) การศึกษารูปแบบ วัฒนธรรมของ 5 สาขา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสมมาจัดหมวดหมู่ และสังเคราะห์ข้อมูลให้ได้คำตอบของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

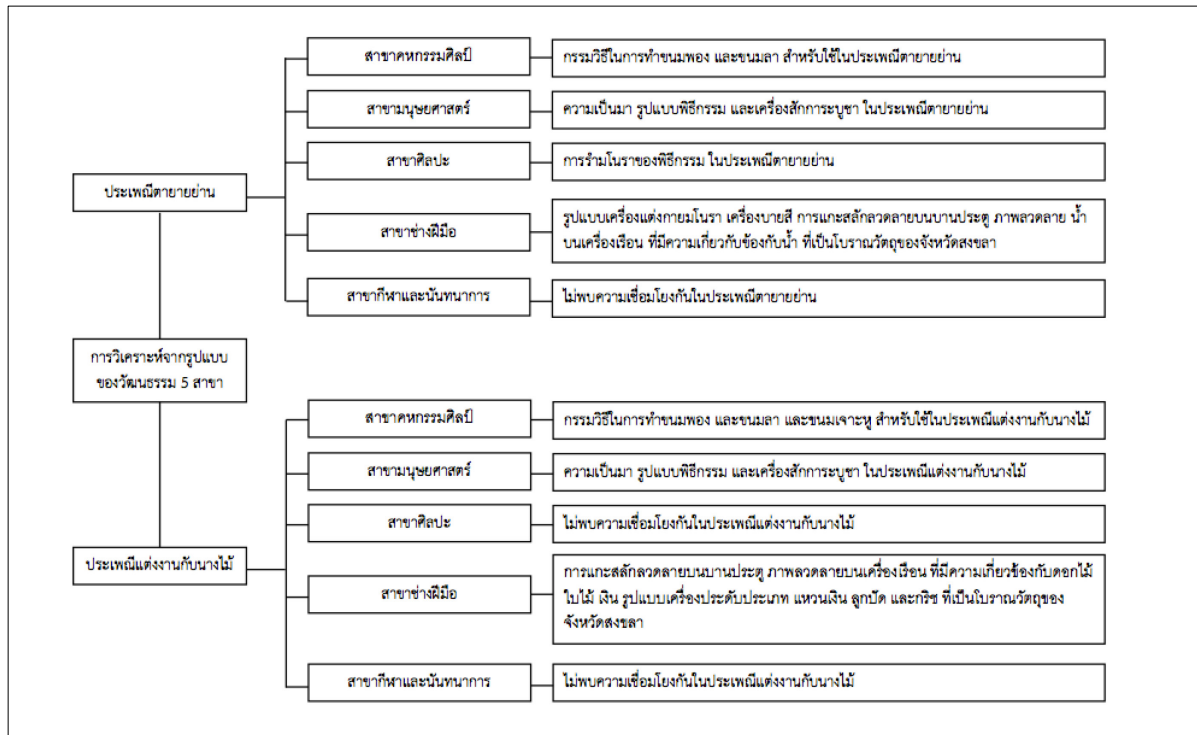
จากการรวบรวมผลการศึกษาข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ รวมถึงการเก็บข้อมูลจากการใช้แบบสอบถาม และ การสัมภาษณ์ การตรวจสอบข้อมูลสรุปผล กับผู้เชี่ยวชาญทางด้านองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย และผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณีท้องถิ่นของจังหวัดสงขลา ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึง รูปแบบประเด็นสำคัญ และ



สอดคล้องกับแนวความคิดของรูปแบบของวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา 5 สาขา ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเพณีและชนมพื้นบ้าน ดังนี้

1. รูปแบบศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา รูปแบบประเด็นสำคัญ และสอดคล้องกับแนวความคิดของประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับชนมพื้นบ้านโดยจำแนกได้ดังนี้ รูปแบบวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) ในประเพณีตายายย่าน และประเพณีแต่งงานกับนางไม้ ที่มีความเกี่ยวข้องกับชนมพื้นบ้าน ในจังหวัดสงขลา โดยประเด็นสำคัญของรูปแบบวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) และสื่อถึงประเพณีตายายย่าน ได้แก่ ชนมพอง ชนมลา น้ำ และเครื่องบายศรี เครื่องแต่งกายมโนรา ส่วนประเด็นสำคัญของรูปแบบวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) และสื่อถึงประเพณีแต่งงานกับนางไม้ ได้แก่ ชนมพอง ชนมลา ชนมเจาะหู เครื่องประดับดอกไม้ กริชสำหรับใช้ในการประกอบพิธี รูปแบบวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) ที่ปรากฏในประเพณีตายายย่าน ได้แก่ การรำมโนรา พิธีการสงฆ์พระขณะทำพิธีมณฑป ส่วนประเด็นสำคัญของรูปแบบวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) และสื่อถึงประเพณีแต่งงานกับนางไม้ ได้แก่ ความเชื่อการแต่งกายในเรื่องเล่าของนางไม้ และความเชื่อที่เกี่ยวกับการถวายเครื่องสักการบูชาในประเพณี เมื่อนำประเพณีตายายย่าน และประเพณีแต่งงานกับนางไม้ ในส่วนที่เป็นรูปธรรม ในวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) และวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) มาเชื่อมโยงกับการหารูปแบบของวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา 5 สาขา สรุปได้ดังนี้ เริ่มศึกษาจากสาขาหัตถกรรมศิลป์ สาขามนุษยศาสตร์ สาขาศิลปะ สาขาช่างฝีมือ สาขากีฬาและนันทนาการ ในส่วนของเกณฑ์การนำไปประยุกต์ใช้นั้น ผลการวิเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา ที่มีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม ข้อมูลท้องถิ่นของจังหวัดสงขลา พบว่าชนมพื้นบ้านที่เกี่ยวกับประเพณีในจังหวัดสงขลา มีจำนวน 2 ประเพณี ได้แก่ ประเพณีตายายย่าน และประเพณีแต่งงานกับนางไม้ เมื่อวิเคราะห์จากรูปแบบของวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลาใน 5 สาขา สรุปผลได้ดังนี้ การวิเคราะห์จากรูปแบบของวัฒนธรรม 5 สาขา ในประเพณีตายายย่าน 1) สาขาคหกรรมศิลป์ ได้แก่ กรรมวิธีในการทำชนมพอง และชนมลา สำหรับใช้ในประเพณีตายายย่าน 2) สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ความเป็นมา รูปแบบพิธีกรรม และเครื่องสักการบูชา ในประเพณีตายายย่าน Ministry of Culture Thailand (2020) 3) สาขาศิลปะ ได้แก่ การรำมโนราของจังหวัดสงขลา 4) สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ รูปแบบการทำเครื่องแต่งกายมโนรา เครื่องบายศรี การแกะสลักลอยตลับบนบานประตู ภาพลอยตลับน้ำบนเครื่องเรือน ที่มีความเกี่ยวข้องกับชองกับน้ำ ที่เป็นโบราณวัตถุของจังหวัดสงขลา (Chandrasakha, 2006) 5) สาขากีฬาและนันทนาการ ไม่พบความเชื่อมโยงกันในประเพณีตายายย่าน ส่วนประเพณีแต่งงานกับนางไม้ เมื่อวิเคราะห์จากรูปแบบของวัฒนธรรม 5 สาขา มีดังนี้ 1) สาขาคหกรรมศิลป์ ได้แก่ กรรมวิธีในการทำชนมพอง ชนมลา และชนมเจาะหู สำหรับใช้ในประเพณีแต่งงานกับนางไม้ 2) สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ความเป็นมา รูปแบบพิธีกรรม และเครื่องสักการบูชาในประเพณีแต่งงานกับนางไม้ 3) สาขาศิลปะ ยังไม่พบความเชื่อมโยงกันในประเพณี 4) สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ การแกะสลักลอยตลับบนบานประตู ภาพลอยตลับบนเครื่องเรือน ที่มีความเกี่ยวข้องกับดอกไม้ ใบไม้ เงินรูปแบบเครื่องประดับประเภท แหวนเงิน ลูกปัด และกริช ที่เป็นโบราณวัตถุของจังหวัดสงขลา (Puntukowit, Sanghiran & Pumpaka, 2014) 5) สาขากีฬาและนันทนาการ ยังไม่พบความเชื่อมโยงกันในประเพณีแต่งงานกับนางไม้ ตามแผนภูมิดังนี้

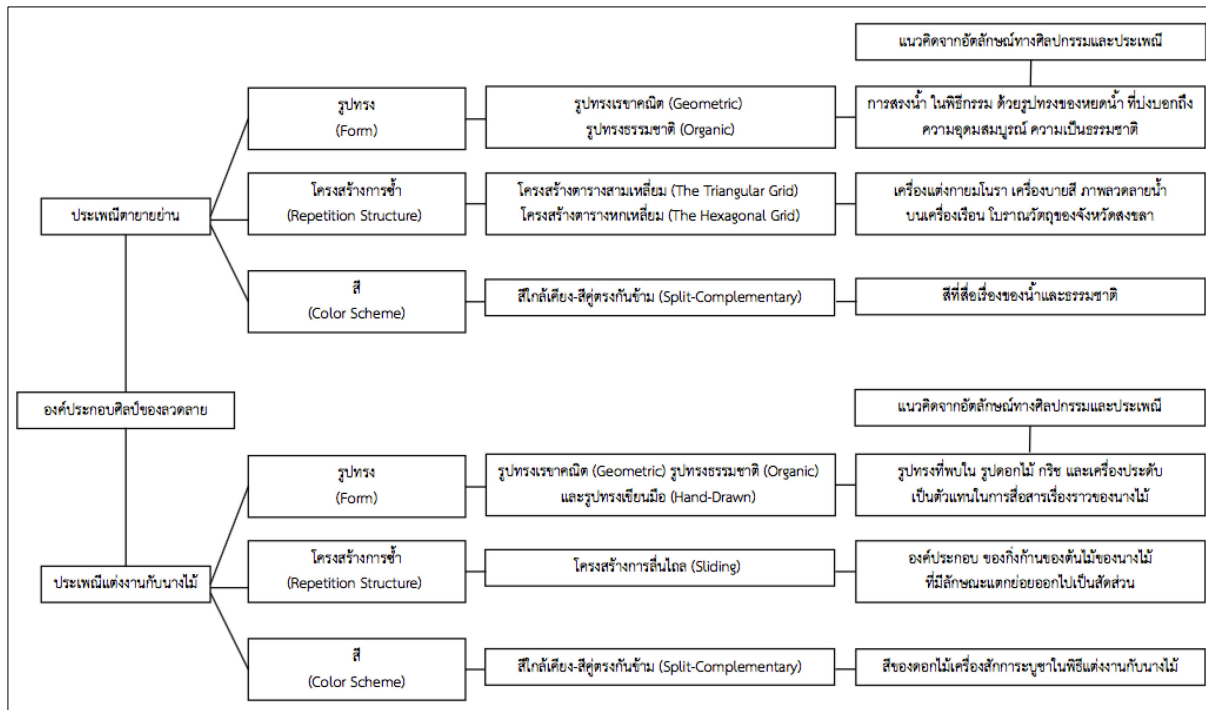




ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงรูปแบบศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา จากการวิเคราะห์รูปแบบของวัฒนธรรม 5 สาขา ที่มา: Kwandaeng (2021)

2. องค์ประกอบศิลป์และการพัฒนากรอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม โดยการประยุกต์ใช้รูปแบบศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา และองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย ในส่วนของเกณฑ์ของการนำไปประยุกต์ใช้ประกอบไปด้วยรูปทรง (Form) 6 ประเภท ได้แก่ 1) รูปทรงเรขาคณิต (Geometric) 2) รูปทรงธรรมชาติ (Organic) 3) รูปทรงที่มีด้านเส้นตรง (Rectilinear) 4) รูปทรงผิดปกติ (Irregular) 5) รูปทรงเขียนมือ (Hand-Drawn) และ 6) รูปทรงจากอุบัติเหตุ (Accidental) โครงสร้างการซ้ำ (Repetition Structure) 10 โครงสร้าง (Wucius, 1972) ได้แก่ 1) โครงสร้างการเปลี่ยนสัดส่วน (Change or Proportion) 2) โครงสร้างการเปลี่ยนทิศทาง (Change of Direction) 3) โครงสร้างการเลื่อนไถล (Sliding) 4) โครงสร้างการโค้งหรือหักงอ (Curving or Bending) 5) โครงสร้างการสะท้อน (Reflecting) 6) โครงสร้างการรวมตัว (Combining) 7) โครงสร้างการแบ่งย่อย (Further Dividing) 8) โครงสร้างตารางสามเหลี่ยม (The Triangular Grid) 9) โครงสร้างตารางหกเหลี่ยม (The Hexagonal Grid) และ 10) โครงสร้างการซ้ำชนิดทวีคูณ (Multiple Repetition Structures) รูปแบบสี Color Scheme (Srisuthep, 2006) ประกอบไปด้วย 1) สีเดียว (Monochromatic) 2) สีใกล้เคียง (Analogous) 3) สีคู่ตรงกันข้าม (Complementary) 4) สีสมมูลในวงล้อสี (Triadic) 5) สีใกล้เคียง-สีคู่ตรงกันข้าม (Split-complementary) และ 6) สีตัดกันของสีคู่ตรงกันข้าม (Rectangular Tetradic) เมื่อได้รับผลวิเคราะห์จากการคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย ทำให้ได้เกณฑ์ตามลำดับ ดังนี้ รูปแบบการนำองค์ประกอบศิลป์ที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับประเพณีต่ายย่าน ประกอบไปด้วยรูปทรง (Form) 2 ประเภท ได้แก่ 1) รูปทรงเรขาคณิต (Geometric) 2) รูปทรงธรรมชาติ (Organic) โครงสร้างการซ้ำ (Repetition Structure) 2 โครงสร้าง ได้แก่ 1) โครงสร้างตารางสามเหลี่ยม (The Triangular Grid) 2) โครงสร้างตารางหกเหลี่ยม (The Hexagonal Grid) รูปแบบสี Color Scheme) ได้แก่ สีใกล้เคียง-สีคู่ตรงกันข้าม (Split-Complementary) ที่สื่อถึงเรื่องของน้ำและธรรมชาติ ส่วนรูปแบบการนำองค์ประกอบศิลป์ ที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับประเพณีแต่งงานกับนางไม้ ประกอบไปด้วยรูปทรง (Form) 3 ประเภท ได้แก่ 1) รูปทรงเรขาคณิต (Geometric) 2) รูปทรงธรรมชาติ (Organic) 3) และรูปทรงเขียนมือ

(Hand-Drawn) โครงสร้างการซ้ำ (Repetition Structure) 1 โครงสร้าง ได้แก่ โครงสร้างการเลื่อนไถล (Sliding) รูปแบบสี Color Scheme สีใกล้เคียง- สีคู่ตรงกันข้าม (Split-Complementary) ซึ่งเป็นสีของดอกไม้ที่เป็นเครื่องสักการบูชาในประเพณีแต่งงานกับนางไม้ การนำรูปแบบศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา มาพัฒนากรอบแนวคิดในการออกแบบลวดลายบนกระดาษห่อขนมพื้นบ้าน สามารถพัฒนาเป็นลวดลายที่สื่อถึง ศิลปกรรมและประเพณีที่แตกต่างกันออกไป โดยกรอบแนวความคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ทั้งหมดนี้ จะทำให้ได้กรอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย ที่สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวระหว่างขนมพื้นบ้านกับอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม และประเพณีจังหวัดสงขลาได้อย่างลงตัว ตามแผนภูมิดังนี้



ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงองค์ประกอบศิลป์และกรอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม
ที่มา: Kwandaeng (2021)

อภิปรายผล

1. รูปแบบศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา จำแนกรูปแบบวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) และวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) จะมีผลต่อการ มาเชื่อมโยงกับการหารูปแบบของวัฒนธรรม 5 สาขา แต่ละประเพณี ดังนี้ ประเพณีตายเป็นย่าน ในสาขาศิลปกรรมศิลป์ ได้แก่ ขนมห่วง ขนมหูลาในประเพณีตายเป็นย่าน ที่เชื่อมโยงกับ สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ความเป็นมา รูปแบบพิธีกรรมการสงน้ำ การถวายเครื่องบายศรี ซึ่งเป็นเครื่องสักการบูชาของประเพณี สาขาศิลปะ ได้แก่ การรำโนราในพิธีโนราโรงครู (Rodsuwan, & Khongchang, 2020, p. 8) ของประเพณีตายเป็นย่าน ที่มีเชื่อมโยงกันระหว่างสาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ความเป็นมา รูปแบบพิธีกรรมการสงน้ำ การถวายเครื่องบายศรี ซึ่งเป็นเครื่องสักการบูชา ของประเพณี และสาขาศิลปะ ได้แก่ การรำโนราของจังหวัดสงขลา จะมีความเชื่อมโยงที่ตรงกับ สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ รูปแบบการทำเครื่องแต่งกายโนรา และการแกะสลักลวดลายบนบานประตู ภาพลวดลายน้ำ บนเครื่องเรือน ที่มีความเกี่ยวข้องกับชื่อกับน้ำ ที่เป็นโบราณวัตถุของจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด แต่สาขากีฬาและนันทนาการยังไม่ปรากฏแน่ชัดจากการสังเคราะห์ส่วนสาขามนุษยศาสตร์ จึงไม่มีการเชื่อมโยงกันกับประเพณีโดยตรง ส่วนรูปแบบของศิลปกรรม



ของจังหวัดสงขลาในประเพณีแต่งงานกับนางไม้ที่เชื่อมโยงกันระหว่าง สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ความเป็นมาของตำนานนางไม้ รูปแบบพิธีกรรม การถวาย เงิน ดอกไม้ และเครื่องสักการบูชาของประเพณี จะมีความเชื่อมโยงที่ตรงกับสาขาช่างฝีมือ ได้แก่ การแกะสลักลวดลายบนบานประตู ภาพลวดลายบนเครื่องเรือน ที่มีความเกี่ยวข้องกับดอกไม้ ใบไม้ และเงิน ที่เป็นโบราณวัตถุของจังหวัดสงขลา รูปแบบเครื่องประดับ ประเกศ แหวน เงินโบราณ ลูกปัด ที่เป็นโบราณวัตถุ ของจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นตัวบ่งบอกเรื่องราวเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายของนางไม้ ตามประวัติความเป็นมาของประเพณี รวมไปถึงรูปแบบกริช ที่ใช้สำหรับเป็นเครื่องแต่งกายของตัวแทนในการทำพิธีนั้น เป็นโบราณวัตถุของจังหวัดสงขลาด้วยเช่นกัน ส่วนสาขาศิลปะ สาขาจิพภาพและนันทนาการยังไม่ปรากฏแน่ชัดจากการสังเคราะห์ในส่วนสาขามนุษยศาสตร์ จึงไม่มีการเชื่อมโยงกันกับประเพณีโดยตรง

2. องค์ประกอบศิลป์และการพัฒนารอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม การสืบค้นข้อมูลต้องอาศัยความเข้าใจ ถึงรูปแบบประเพณีที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ทั้งผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญทางด้านองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย จะต้องมีความรู้ที่เกี่ยวกับประเพณี และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้องค์ประกอบที่เหมาะสมที่สุดสำหรับตัวแปรในห้วงองค์ประกอบของลวดลาย ที่มีความเชื่อมโยงกันกับประเพณีตายเป็นอันมากที่สุด คือ การรำมโนราห์ในสาขาศิลปะ และสาขาช่างฝีมือ ได้แก่ รูปแบบการทำเครื่องแต่งกายมโนราห์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สื่อถึงประเพณีตายเป็นอันมาก จึงมีความเหมาะสมมากที่สุด ด้วยรูปแบบลวดลายดั้งเดิมบนเครื่องแต่งกายของชุดมโนราห์นั้น สอดคล้องกับการเลือกองค์ประกอบศิลป์ ประเภทรูปทรง (Form) จำนวน 2 รูปทรง ได้แก่ 1) รูปทรงเรขาคณิต (Geometric) พบในลายกำไลปลา ลายลูกแก้ว หรือลายข้าวหลามตัด 2) รูปทรงธรรมชาติ (Organic) จากแนวคิดของการสร้งน้ำในพิธีกรรม ด้วยรูปทรงของหยดน้ำ เป็นตัวสื่อสารที่บ่งบอกถึง ความอุดมสมบูรณ์ ความเป็นธรรมชาติมากที่สุด การเลือกองค์ประกอบศิลป์ โครงสร้างการซ้ำ (Repetition Structure) จำนวน 2 โครงสร้าง ได้แก่ 1) โครงสร้างตารางสามเหลี่ยม (The Triangular Grid) 2) โครงสร้างตารางหกเหลี่ยม (The Hexagonal Grid) พบในลายดอกไม้ของชุดมโนราห์ องค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย สำหรับประเพณีตายเป็นอันมากนี้ จะสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Santajita, 2019) ที่มีแนวทางในการนำองค์ประกอบของ โครงสร้าง และรูปทรง ของเครื่องแต่งกายของชุดมโนราห์ มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ สำหรับการเลือกองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย ที่มีความเชื่อมโยงกันประเพณีแต่งงานกับนางไม้ คือ ภาพลวดลายรูปดอกไม้บนเครื่องเรือน การแกะสลักบนบานประตูในสาขาช่างฝีมือ และโบราณวัตถุของจังหวัดสงขลา ได้แก่ เงิน รูปแบบเครื่องประดับ ประเกศแหวนเงิน ลูกปัดโบราณ กริช ด้วยรูปทรงเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิด เรื่องการเลือกองค์ประกอบศิลป์ ประเภทรูปทรง (Form) จำนวน 3 รูปทรง ได้แก่ 1) รูปทรงเรขาคณิต (Geometric) 2) รูปทรงธรรมชาติ (Organic) 3) รูปทรงเขียนมือ (Hand-Drawn) ซึ่งเป็นรูปทรงที่พบใน รูปดอกไม้ กริช และเครื่องประดับมากที่สุด ซึ่งเป็นตัวแทนในการสื่อสารเรื่องราวของนางไม้ในประเพณี การเลือกองค์ประกอบศิลป์โครงสร้างการซ้ำ (Repetition Structure) จำนวน 1 โครงสร้าง ได้แก่ โครงสร้างการเลื่อนไถล (Sliding) มาจากแนวคิดองค์ประกอบ ของกิ่งก้านของต้นไม้ ที่มีลักษณะแตกย่อยออกไปเป็นสัดส่วน ส่วนการใช้สี Color Scheme ได้แก่ สีใกล้เคียง- สีคู่ตรงกันข้าม (Split-Complementary) พบว่าสามารถนำมาใช้ในการออกแบบลวดลาย ได้ทั้งประเพณีตายเป็นอันมาก และประเพณีแต่งงานกับนางไม้ การเลือกอัตลักษณ์ทางศิลปกรรมมาเชื่อมโยงกันกับรูปทรง (Form) และโครงสร้างการซ้ำ (Repetition Structure) ที่เหมาะสมที่สุดมาเป็นแนวทางในการออกแบบลวดลาย จะสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Chepoteh, 2018) ในการออกแบบลวดลายซ้ำ โดยการนำอัตลักษณ์มาใช้กับโครงสร้างการซ้ำ (Repetition Structure) มาเป็นตัวบ่งบอกถึงบุคลิกของลวดลาย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ใช้ในการสื่อสารจากคำตอบสามารถบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณีของจังหวัดสงขลาได้ และยังสามารถเป็นตัวกำหนดในเรื่องของรูปทรง (Form) โครงสร้างการซ้ำ (Repetition Structure) ที่สร้างความแตกต่างให้เห็นได้ชัด



ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

ข้อเสนอแนะในการนำกรอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ไปใช้ประโยชน์ สามารถนำกรอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม และองค์ประกอบศิลป์ของลวดลายไปพัฒนาต่อในการออกแบบสินค้าของที่ระลึก อาทิ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย บรรจุภัณฑ์ ของตกแต่งบ้าน เพื่อการบริการและการท่องเที่ยวของชุมชนและจังหวัด เป็นการเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้แก่ผู้สนใจที่จะพัฒนาสินค้าท้องถิ่นให้เกิดมูลค่า โดยสามารถนำอัตลักษณ์ที่ได้จากศิลปวัฒนธรรมอื่น เช่น อัตลักษณ์จากงานหัตถกรรมการทอผ้าพื้นเมือง อัตลักษณ์จากงานสถาปัตยกรรมย่านชุมชนเมืองเก่าสงขลา อัตลักษณ์จากการละเล่นพื้นเมือง มาพัฒนาต่อยอดกรอบแนวคิดจากอัตลักษณ์ที่ได้ เพื่อให้เกิดลวดลายที่เหมาะสมแก่การนำไปใช้ประโยชน์ที่หลากหลายมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งถัดไป นอกเหนือจากการพัฒนากรอบแนวคิดที่ได้จากอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมในการออกแบบลวดลายลงบนกระดาษห่อขนมพื้นบ้าน ควรพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่สามารถใช้งานได้ตามความเหมาะสม ระหว่างตัวผลิตภัณฑ์ ลวดลาย และบรรจุภัณฑ์ที่นิยมใช้ในปัจจุบันมากขึ้น เช่น กล่องบรรจุภัณฑ์ถุงบรรจุภัณฑ์ ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า ควรมีการเก็บข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์และวัสดุที่ใช้ โดยอาจเลือกเก็บข้อมูลบรรจุภัณฑ์และวัสดุในท้องถิ่นที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และโอกาสต่างๆ ประกอบกับการศึกษาวิจัยในครั้งถัดไป

References

- Chandrasakha, P. (2006). *Antiques in songkhla provincial museum*. Nakhon pathom province: Rungsilp printing company. (in Thai)
- Chepooteh, S. (2018). *Graphic Design Patterns to Communicate Thai-Melayu Identity for Generation Y*. (Master of Fine and Applied Art). Chulalongkorn University, Faculty of Fine and Applied Art, Department of Creative Art. (in Thai)
- Joysrikat, K. (2016). *Thai Dessert Design and Brand Identity Design Manifesting Thai Tradition of Giving*. (Master of Fine Arts (Design Arts)). Silpakorn University, Fine Art Program in Design Art, Graduate School. (in Thai)
- Khrueafa, P. (2019). *Graphic Design for Events by Applying Cultural Capital: A Case Study Of Ratchaburi Province*. (Doctor of Fine Applied Art). Chulalongkorn University, Faculty of Fine and Applied Art, Field of Study. (in Thai)
- Local Southern Information. (2020). *Songkhla Province*. Retrieved 2020, April 15, from <https://clib.psu.ac.th/th>. (in Thai)
- Ministry of Culture Thailand. (2020). *Local Custom of Songkhla Province*. Retrieved 2020, January 20, from <https://www.m-culture.go.th/th>. (in Thai)
- Puntukowit, P., Sanghiran, S., & Pumaka, T. (2014). *The Knowledge Dissemination Project on Prehistoric and early historic archeology in the area of Songkhla and satun Provinces*. Bangkok: Bangkok in house company limited. (in Thai)
- Rodsuwan, R., & Khongchang, A. (2020). *Tale of Nora and Development of Cultural Media* (Research report). Trang: Rajamangala University of Technology Srivijaya. (in Thai)



- Santajita, W. (2019). *A Study of Manora's Cultural Identity to be Applied in Jewelry Design*. (Master of Science in Industrial Education). King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Faculty of Industrial Education and Technology, Department of Architectural and Design Education. (in Thai)
- Srisuthep, T. (2006). *Creative color schemes*. Bangkok: Markmyweb. (in Thai)
- Wucius, W. (1972). *Principles of form and design* (D. Uaendoo, Trans.). New York: Van Nostrand Reinhold New York. (in Thai)

ผู้เขียน

นางสาวปวีลยา ขวัญแดง

นักศึกษาปริญญาโท ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขานฤมิตรศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
72 ถนนเพชรเกษม ตำบลควนลิ่ง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110
E-mail: kawandaengpawanya@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพิ่มศักดิ์ สวรรณทัต

อาจารย์ที่ปรึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
E-mail: permsak.s@chula.ac.th

รองศาสตราจารย์ วิไล อัสวเดชศักดิ์

อาจารย์ที่ปรึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
E-mail: asawa.w@gmail.com

